УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

20.03.2019.

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
„Српска Александрида и византијске редакције Романа о Александру (α и ε верзија)"
КАНДИДАТА мастера Милоша Живковића и
МЕНТОРА проф. др Ирене Шпадијер

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

- **Датум и орган који је именовао Комисију**

Одлуком бр. 635/1 од 12.03.2019. Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду образована је Комисија за оцену подобности докторанта **мастера Милоша Живковића** и теме докторске дисертације под називом **Српска Александрида и византијске редакције Романа о Александру (α и ε верзија).**

- Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назива факултета, установе у којој је члан Комисије запослен:

1. др Зорица Витић, ванредни професор, српска књижевност, 14.06.2016, Филолошки факултет Универзитета у Београду, (председник Комисије);

2. др Бојан Јовић, научни саветник, општа књижевност са теоријом књижевности, 2013, Институт за књижевност и уметност;

3. др Ида Тот, ванредни професор, византијска филологија, 2018, The Ioannou Centre for Classical and Byzantine Studies, Oxford University.

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Кандидат у својој биографији наводи следеће податке:

Милош (Предраг) Живковић рођен је 1989. године. Дипломирао на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2014. године са темом „Путовање Александра Великог у Александриди", а 2016. године одбранио мастер рад „Настанак Српске Алекснандриде – христијанизације (византинизација) античког Романа о Александру". Добио је прву Бранкову награду Матице српске за рад „Свет Физиолога" школске 2009/10. године. Школске 2016/17. године био ангажован као демонстратор на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на предмету Средњовековна књижевност. Од јануара 2017. године запослен на Институту за књижевност и уметност као истраживач-приправник. Уписао докторске студије из српске књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2016. године.

III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ:

1. „Свет Физиолога.” *Летопис Матице српске* 491. 6 (2013): 815–829.
2. „Човек на прозору (Поетска дескрипција у Ходању по облацима Михајла Пантића)”. *Савремена српска проза* 27. Трстеник: Народна библиотека „Јефимија”, 2015, 63-71.
3. „Александрида”. *Свет српске рукописне књиге (XII-XVII век*), (Каталог изложбе). Ур. Д. Оташевић, З. Ракић, И. Шпадијер. Београд: Српска академија наука и уметности, 2016. 328–330.
4. „Александрида и Повест Методија Патарског”. *Свет српске рукописне књиге (XII-XVII век*), (Каталог изложбе). Ур. Д. Оташевић, З. Ракић, И. Шпадијер. Београд: Српска академија наука и уметности, 2016. 369–371.
5. „Софијска илустрована Александрида Александрида” (коуаторство са Милошем Живковићем). *Свет српске рукописне књиге (XII-XVII век*), (Каталог изложбе). Ур. Д. Оташевић, З. Ракић, И. Шпадијер. Београд: Српска академија наука и уметности, 2016. 330–333.
6. „Земаљски и Небески Јерусалим у Српској Александриди”. *Зборник радова Византолошког института* LIV (2017): 197–212.
7. „Како настаје једна књижевност? Карактеризација ликова у Теодосијевом Житију светог Саве – могући утицај Житија Варлаама и Јоасафа”. *Филолошке студије* XVI, 2 (2018): 148–162.
8. „Поетика приче у средњовековној књижевности (Стефанит и Ихнилат, Житије Варлаама и Јоасафа, Физиолог)”. *Зборник радова са IX научног скупа младих филолога* IX, 2. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2018, 45–55.

IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Увидом у биографију и библиографију кандидата, Комисија сматра да кандидат мастер Милош Живковић **испуњава све услове за израду докторске дисертације.**

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложен/а **др Ирена Шпадијер, ванредни професор** Филолошког факултета у Београду, Катедра за српску књижевност са

јужнословенским књижевностима (ужа научна област: Српска књижевност; избор у звање: 2015. године).

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација.

1. *Светогорска баштина. Манастир Хиландар и стара српска књижевност*, Београд 2014.
2. *Житије Марије Египћанке у рановизантијском књижевном контексту*, Књижевна историја, XXIV, 87, Београд 1992, 177–192.
3. *Проблем жанра у средњовјековној књижевности*, Књижевна историја, XXVIII, 100, Београд 1996, 365–373.
4. *Literature,* in: *Hilandar Monastery,* Belgrade 1998, ed. G. Subotić, 103-114.
5. *Manuscript Heritage,* in: *Hilandar Monastery,* ed. G. Subotić, Belgrade 1998, 115–124.
6. *The Symbolism of Space in Medieval Hagiography*, Средновековни текстове, автори и книги. Сборник в чест на Хайнц Миклас (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 21). София 2012, 300–308.
7. *Old Serbian Literature and Its Mediaeval Manuscript Heritage*, in: The World of Serbian Manuscripts (12th-17th centuries), edd. D. Otašević, Z. Rakić, I. Špadijer, Belgrade 2016, 153–173.
8. *Византийско-балканско-русские книжные и духовниые связи на Афоне: сербский опыт*, Византия – Балканы – Русь: перекрестки культурных путей. Материалы международной научной конференции *Одиннадцаты*е Загребинские чтения (4–5 октября 2016 г.), Санкт-Петербург 2017, 134–141.
9. *«Несходные подобия»: Средневековье и современное искусство*, Текст и традиция, т. 6, Санкт-Петербург 2018, 77–93.
10. *Антологический состав хиландарской рукописи № 505*, IMPERIUM BULGARIAE. Studia in honorem annorum LX Georgii N. Nikolov /БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО. Сборник в чест на 60-годишнината на д-р Георги Н. Николов. от. ред. А. Николов, София 2018, 815–827.
11. *«Молодой Папа» П. Соррентино как агиографический нарратив*, Девятые Римские Кирилло-Мефодиевские чтения – Slavia Christiana: Язык • Текст • Образ (Рим – Салерно, 4–9 февраля 2019 г), Москва 2019, 187–192.

Комисија сматра да др Ирена Шпадијер, ванредни професор, испуњава све услове за ментора ове докторске дисертације за област нова српска књижевност.

VI ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ:

ОЦЕНА **:**

1. формулације назива тезе (наслова)

Комисија закључује да је радни назив тезе „Српска Александрида и византијске редакције Романа о Александру (α и ε верзија)" прикладан и да добро репрезентује суштину предложене теме истраживања .

2. предмета (проблема) истраживања

Предмет истраживања докторске дисертације Милоша Живковића јесте Српска Александрида, уз две парадигматичне византијске редакције: α редакција, која изражава касноантички (рановизантијски) поглед на свет (III в. н. е.) и ε редакција (VIII или почетак IX века), која прва поприма елементе монотеистичке религиозности и византијске идеологије.

Комисија закључује да је предложени предмет истраживања својом сложеношћу, актуелношћу и значајем у областима дисертације.

1. Библиографија прелиминарних истраживања

Кандидат је приложио библиографију од 42 библиографске јединице релевантне за истраживање које су разврстане у ИЗВОРЕ (14 библиографских јединица) и СЕКУНДАРНУ ЛИТЕРАТУРУ (28 библиографских јединица).

ИЗВОРИ

1. *Aleksandrova vojna (anabaza)*, Arijan. Zagreb: Matica hrvatska, 1952.
2. Anonymi byzantini, *Vita Alexandri regis Macedonum*. Ed. J. Trumpf. Stuttgart 1974.
3. *Апокрифи. Старозаветни*, према српским преписима. Приредио и на савремени језик пренео Т. Јовановић, Библиотека Стара српска књижевност у 24 књиге, књига 23, I том. Београд: Просвета, СКЗ, 2005.
4. *Апокрифи. Новозаветни*. Приредио и на савремени језик пренео Т. Јовановић, Библиотека Стара српска књижевност у 24 књиге, књига 23, II том, Београд: Просвета, СКЗ, 2005.
5. *Варлаам и Јоасаф.* Стара српска књижевност у 24 књиге, књига 22, приредио и на савремени језик пренео Т. Јовановић, Београд: Просвета, СКЗ, 2005.
6. *Живот и дјела Александара Македонског: старогрчки роман о Алекандру према рукопису Л / Псеудо-Калистен*. Превод, предговор и коментар З. Дукат. Нови Сад: Матица српска, 1980.
7. *Животът на Александръ цар на Македонците: От неизвестен византийски автор*. Превела от старогръцки Н. Генова. София: Народна Култура, 1991.
8. Polo, Marko. *Million*. Novi Sad: Solaris, 2001.

9. *Роман о Троји. Роман о Александру Великом*. Приредила Р. Маринковић, Библиотека Стара српска књижевност у 24 књиге, књига 21, Београд: Просвета, СКЗ, 1986.
10. *Српска Александрида*, свеска 2. Критичка издања српских писаца. Прир. Р. Маринковић, В. Јерковић. Београд: САНУ, 1985.
11. *The Christian Topography of Cosmas Indicopleustes.* Ed. E. O. Winstedt. Cambridge: University Press, 1909.
12. *The Romance of Alexander the Great by Pseudo-Callisthenes.* Trans. A. M. Wolohojian. New York, London: Columbia University Press, 1969.
13. Флавије, Јосиф. *Јудејске старине*. Прев. *В. Добривојевић*, Београд: Двери 2008.
14. *Histoire merveilleuse du roi Alexandre maître du monde.* Traduit du grec par C. Jouanno. Toulouse: Anacharsis Éditions, 2009.

СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

1. Аверинцев, С. С. *Поетика рановизантијске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1982.
2. *A companion to Alexander literature in the Middle Ages*. Ed. by D. Zuwiyya, Leiden: Brill, 2001.
3. Alexander, P. S. „Jerusalem as the Omphalos of the World: On the History of a Geographical Concept“. *Jerusalem: Its Sanctity and Centrality to Judaism: Christianity, and Islam*. Ed. by L. Levine. New York: Continuum International Publishing Group, 1999, 104–120.
4. Афанасьева, Е. В. „К вопросу о связах древнегреческой, среднегречексой и сербской редакций романа об Александре Македонском”. *Древнерусская литература: источниковедение: сборник научных трудов*. Отв. ред. Д.С. Лихачев; ред Н. В. Понырко. Ленинград: Институт русской литературы (Пушкинский дом) СССР, 1984.
5. Бек, Х. Г. *Путеви византијске књижевности*, Београд: Српска књижевна задруга, 1967.
6. Boyle, J. A. *The Alexander Romance in the East and West*, Manchester: John Rylands Library, 1977.
7. Веселовский, А. Н. *Из истории романа и повести*, Санктпетербургъ: Типография Императорской Академии наукъ, 1886.
8. Grammatiki A. K. (ed.). *Novelistic Writing in the Post-Classical Age*. Leiden, Boston: Brill, 2009.
9. Ердељан, Ј. *Изабрана места: конструисање Нових Јерусалима код православних Словена*. Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2013.

10. Jouanno, C. „Lieux et décors dans une version byzantine du Roman d' Alexandre, ou la mutation d' un itinéraire romanesque". *Lieux, décors et paysages de l'ancien roman, des origines à Byzance*. Ed. B. Pouderon, Lyon: Maison de l' Orient et de la Méditerranée, 2005.
11. Jouanno, C. *Naissance et métamorphoses du Roman d'Alexandre*. Domaine grec, Paris: CNRS, 2002.
12. Jouanno, C. „Novelistic lives and historical biographies: The life of Aesop and the Alexander Romance as fringe novels". *Fiction on the Fringe: Novelistic Writing in the Post-Classical Age*. Ed. by K. Grammatiki. Leiden: Brill, 2009.
13. Jouanno, C. „The Persians in Late Byzantine Alexander Romances: A Portrayal under Turkish Influences, The Alexander Romance in Persia and the East". Ed. by R. Stoneman, K. Erickson, I. R. Netton. Groningen: Groningen university library, 2012.
14. Катичић, Р. *Бористену у походе*, Загреб: Матица Хрватска, 2008.
15. Klęczar, A. „The Kingship of Alexander the Great in the Jewish Versions of the Alexander Narrative". *The Alexander Romance in Persia and the East*. Ed. by R. Stoneman, K. Erickson, I. R. Netton. Groningen: Groningen University Library, 2012.
16. Костюхин, Е. А. *Александр Македонский в литературной и фолклорной традиции.* Москва: Наука, 1972.
17. Lidov, A. *Hierotopy.* „The creation of sacred space as a form of creativity and subject of cultural history". *Hierotopy. Creation of Sacred Spaces in Byzantium and Medieval Russia*. Ed. by A. Lidov, Moscow: Progress-tradition, 2006.
18. Lidov, *A.* „Creating the Sacred Space. Hierotopy as a new field of cultural history". *Spazi e percorsi sacri: I santuari, le vie, i corpi*. Ed. by L. Carnevale, C. Cremonesi, Padova: Università degli Studi di Padova, 2012.
19. Лихачов, Д. С. *Поетика старе руске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1972.
20. Манго, С. *Византијска књижевност као криво огледало, приступно предавање на Универзитету у Оксфорду 21. Маја 1974*. Београд: Карпос, 2009.
21. Маринковић, Р. *Српска Александрида: историја основног текста*. Београд: Филолошки факултет, 1969.
22. *Марјановић-Душанић С. Владарска идеологија Немањића. Дипломатичка студија*. Београд: Српска књижевна задруга, 1997.
23. *New Jerusalems. Hierotopy and iconography of sacred spaces*. Ed. by A. Lidov, Moscow: Indrik, 2009.

24. Sempéré C. „‘À nos destins promis ce souffle d’autres rives’: la figure du héros dans la recension ε du Roman d’Alexandre. *Anabases: Traditions et Réceptions de l’ Antiquité 2* (2006) : 79–97.
25. Stoneman R. *The Legends of Alexander the Great*. London, New York: I. B. Tauris, 2011.
26. Stoneman, R. *The Book of Alexander the Great: A Life of the Conqueror*, New Yourk: I. B. Tauris, 2012.
27. Špadijer I. „The Symbolism of Space in Medieval Hagiography”. *Средновековни текстове, автори и книги. Сборник в чест на Хайнц Миклас*. София: Българска академия на науките, Кирило-Методиевски научен център 2012, 300–308.
28. Шпадијер И. „Проблем жанра у средњовјековној књижевности”. *Књижевна историја* XXVIII. 100 (1996) 365–373.

- циљеви истраживања

Сврха истраживања Милоша Живковића јесте компаративно проучавање Српске Александриде и других важних верзија наратива о Александру Великом, које потичу из византијске књижевне традиције.

Разматрање Српске Александриде у ширем, словенском, а не само визан–тијском текстуалном кругу, такође је једно од питања које ће дисертација покренути. При изради тезе користиће се изворни грчки текстови и консултовати њихови доступни преводи.

Досадашња научна интересовања кандидата, која покрећу питање односа према хронотопу у српскословенској редакцији списа и постављају проблем њеног прилагођавања византијском културном контексту, у овом истраживању била би продубљена. Циљ је да се размотри како се средњовековно метафизички однос према географији и космологији остварује у овом парадигматичном делу.

Ова теза ће покренути и друге важне теме, као што су проблем средњовековног романа, питање средњовековне фантастике, трансмисија наратива и „отворености” дела епохе, уочавање односа између житијне књижевности и текстова који не припадају овом најважнијем средњовековном прозном жанру.

Један од важнијих циљева дисертације јесте разматрање начина на који је византијски средњи век прихватио Александра Македонског, због чега ће бити потребно на одређеним местима консултовати и хеленистичку и византијску историографију, као и представе цара у ликовној уметности. Како је у досадашњој литератури недовољно пажње посвећивано поетичкој интерпретацији Српске Александриде, нарочито у компаративном контексту, то ће бити још један од циљева ове докторске дисертације.

Хипотезе

Неке од хипотеза овако замишљеног истраживања биле би:

- Српска Александрида, у научној литератури именована и као ζ редакција, оличава културу и идеологију позног средњег века.
- Њено поређење са ε варијантом (VIII или почетак IX века) од суштинског је значаја, јер је она најближи сачувани текстуални сродник Српске Алексан–дриде.
- Антички херој представљен је као идеални владар који читаоцу средњо–вековног Истока и Запада омогућава идентификацију, упркос паганским и фолклорним слојевима његовог лика.
- Преко слике земаља које Александар посећује изражено је мишљење епохе о врстама друштвеног уређења.

На основу напред наведених циљева и радних хипотеза овог истраживања, могуће је очекивати следеће резултате:

- одређивање места Српске Александриде у оквирима византијске књижевне традиције;
- поглед на Српску Александриду у ширем, словенском текстуалном кругу;
- разматрање културних, идејних и књижевних особености које обележавају средњовековну византијску епоху и утичу на формирање једне христијанизоване варијанте изворно хеленистичког текста;
- дефинисање појмова „христијанизације“ и „византинизације” и њихове везе са књижевношћу;
- жанровско одређење Српске Александриде;
- дефинисање средњовековне слике света и особености хронотопа у Српској Александриди;
- поетичка интерпретација Српске Александриде.

План рада и методе истраживања

При изради дисертације поглавља ће се низати од текстолошких према поетичким и културолошким питањима. Кандидат ће у посебним поглављима најпре поставити теоријски оквир, који ће затим бити употребљен при тумачењу Српске Александриде и других текстова. Радни називи поглавља су:

1. Историјат и методе досадашњег проучавања Српске Александриде
2. Александров лик у античким наративима (потребан ради разумевања промена које је донео средњовековни поглед на свет)
3. Преглед редакција на византијском Истоку (текстолошка и поетичка анализа) – посебан осврт на ε редакцију
4. Компаративна анализа α и ε варијанти са Српском Александридом (са фокусом на поређење парадигматичних епизода)
5. Српска Александрида у хетерогеном текстуалном окружењу (утицаји и присуство античке, фолклорне, као и средњовековне апокрифне и житијне књижевности у њој)

6. Проблем жанра Српске Александриде (са расправом о дефинисању средњовековног романа)
7. Хронотоп Српске Александриде (поглавље које ће укључити и шире разматрање функције простора у средњовековној литератури)
8. Ликови Српске Александриде
9. Религиозност и смрт у Српској Александриди
10. Савремене књижевне теорије и српскословенска редакција Романа о Александру.

Основна метода којом ће се Милош Живковић служити током истраживања јесте компаративна. Поређења α и ε варијанти са Српском Александридом биће употпуњена компарацијом са хеленистичким, византијским (β, λ, γ) верзијама, новогрчким варијантама, хебрејским облицима, са изразито христијанизованом етиопском варијантом Александриде, најстаријом латинском редакцијом Historia de preliis, као и из ње проистеклим средњовековним француским и енглеским редакцијама.

Упоредно ће се тумачити Српска Александрида и хеленистички наративи о познатом владару: „Александрова војна" Флавија Аријана, „Јудејске старине" Јосифа Флавија и Плутархови „Упоредни животописи". Жанровско одређење Српске Александриде биће јасније тек после тумачења њој сличних дела за које савремена књижевна теорија није пронашла одговарајуће термине, као што су: Житије Варлаама и Јоасафа, Роман о Езопу, Новеле о Аполонију Тирском или Романа о Троји. Компарација редакција Александриде са хеленистичким аванту–ристичким романом важна је за разумевање развоја прозних жанрова кроз време. Поређење са западноевропским витешким романима и епским делима (*chansons de geste*) такође ће упутити анализу у правцу разумевања Александра као витеза и владара. Компаратативна анализа обавиће се и синхронијски, размотриће се однос Српске Александриде према житијној књижевности.

Хијеротопска метода Алексеја Лидова помоћи ће дефинисању средњо–вековне слике света и особености хронотопа у Српској Александриди. Тумачиће се границе света ове редакције, омеђене хоризонталном просторном осом Запад – Исток, у чијем средишту се налази Јерусалим.

Повремено ће бити коришћени теолошки термини и егзегетске технике, а херменеутичка метода послужиће да се преко поређења текстова дође до духовне суштине Српске Александриде и размотри хипотеза о њој као „тексту епохе".

Савремене књижевне теорије попут новог историзма, имагологије и неоколонијалнистичке критике послужиће бољем разумевању Истока и у њему осликаних бића, супростављених Грчкој и Александру, који представљају идеално замишљено *Ја* средњовековне византијске културне и идеолошке заједнице.

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТА

На основу наведених података о кандидату, Комисија констатује да је кандидат **мастер Милош Живковић** подобан за израду докторске дисертације.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације у областима: **српска књижевност, средњовековна књижевност, античка књижевност.**

На основу наведених података о предложеном ментору, Комисија констатује да је **др Ирена Шпадијер, ванредни професор** подобан/на за ментора предложене докторске дисертације.

На основу изнетог, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивне оцене о подобности кандидата **мастера Милоша Живковића** и предложене теме докторске дисертације

„Српска Александрида и византијске редакције Романа о Александру (α и ε верзија)",

а да се за ментора именује **др Ирена Шпадијер, ванредни професор на Катедри за српску књижевност са јужнословенским књижевностима** Филолошког факултета у Београду.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1._____
др Зорица Витић, ванредни професор
(председник Комисије)

2._____
др Бојан Јовић, научни саветник

3._____
др Ида Тот, редовни професор